

نکاتی درباره سوره شریفه الرحمن

سید موسی مظهری

۱. سوره مبارکه «الرحمن» هزار و ششصد و سی و شش حرف دارد و دارای سیصد و پنجاه یک کلمه می باشد و هفتاد و هشت آیه است. محل نزول مدینه می باشد مگر یک آیه از آنکه به نقل از بعضی مفسرین آیه ۲۹ می باشد ﴿یَسْئَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ در این سوره ناسخ و منسوخ نداریم، نود و هشتمین سوره قرآن از حیث نزول است و از لحاظ ترتیب سوره ها پنجاه و پنجمین سوره است و در جزء ۲۸ قرار گرفته است. بین سوره القمر و الواقعة است در ترتیب جمع آوری قرآن و ترتیب نزول نود و نهمین سوره ای است که بعد از سوره رعد و قبل از سوره دهر (انسان) نازل شده است و یازدهمین، سوره از سوره های مدنی است. آغازش با ﴿الرحمن * عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ است و پایانش با ﴿تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ است.

۲. شأن نزول: سبب نزول سوره «الرحمن» آن بود که وقتی آیه ۶۰ سوره فرقان ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ﴾ نازل شد، کفار و مشرکین گفتند ما رحمن را نمی شناسیم، آنگاه خداوند سوره شریفه «الرحمن» را نازل نموده است، ﴿الرحمن علم القرآن...﴾^۱ و گفته اند اهل مکه به پیامبر (ص) طعنه می زدند و می گفتند «حبر» و «یسار» قرآن را به محمد (ص) آموختند، خداوند این سوره «الرحمن» را نازل فرمود که خدای رحمن قرآن را به پیامبرش آموخته است ﴿عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾^۲

۳. محتوی و پیامهای سوره «الرحمن»: این سوره گرچه مطالب مهم دنیوی و اخروی را متذکر است و لکن اهم و رؤس مطالب سوره «الرحمن» عبارت است از:

۱. رحمت واسعه الهی .
۲. یادآوری سه نعمت بزرگ الهی برای انسان یعنی قرآن، خلقت و بیان .
۳. حاکمیت و انضباط و محاسبه دقیق در جهان خلقت خصوصاً در حرکت کرات آسمانی و استقرار زمینی .
۴. قسط و عدل و ایفای کامل حقوق مردم در معاملات و مبادلات و اجتناب از کم فروشی و خیانت به حقوق آنان .
۵. شمارش بخش عظیمی از نعمتهای مادی و معنوی خدا و آشنایی با ولی و صاحب واقعی نعمتها و شکر و سپاس آن .
۶. اشاره به بعضی از علوم مهم روز از قبیل نظم عمومی در جهان خلقت و محاسبات دقیق در حرکات کرات آسمانی و گسترش و استقرار زمین بر مبنای نیاز بشر و وجود موجودات در کرات آسمانی، گسترش لحظه به لحظه خلقت و پدیده‌های جدید و امکان نفوذ انسان به کرات بالا با تسلط علمی و امکانات خدادادی .
۷. بیدار کردن وجدان انسانها و برانگیختن فطرت و توجه آنان نسبت به نعمتها، الطاف و عنایت خدا نسبت به توحید، قدرت و عظمت او و گرفتن اعتراف در برابر این مواهب الهی با طرح یک سؤال فطری و وجدانی و عمومی .
۸. بیان قوانین حاکم بر نظام خلقت و بیان هدف خلقت و سرآغاز و پایان زندگی بشر .
۹. معاد و بیان کیفیت آن و ذکر علائم و نشانه‌های آن و بیان اوصاف و احوال بهشتیان و جهنمیان .
۴. آغاز و فرجام سوره: سوره «الرحمن» با رحمت خدا و بیان نعم الهی شروع می‌شود و با صفات جلال و جمال و کمال و عظمت الهی و تحسین و تمجید خداوند در برابر خلقت، عظمت و اوصاف والای او، پایان می‌پذیرد. جهت پیوند اول و آخر سوره این طور

است که اولاً با وصف رحمانیت خدا شروع و با اوصاف جلال و جمال خدا پایان یافته است یعنی آغاز و پایان هر دو مربوط به اوصاف است .

۵ . دیدگاه مفسران درباره مقام و غرض سوره «الرحمن»: این سوره به طور کلی بیانگر نعمتهای مختلف معنوی و مادی خداوند بر بندگان است که از راه فضل خود ارزانی داشته و بشر را غرق در نعمتها نمود، بطوری که می توان نام این سوره را سوره رحمت، یا سوره نعمت یا (سوره فضل خدا) گذارد و به همین دلیل با نام

مبارک «الرحمن» که بیانگر رحمت و اسعه الهی است، آغاز شده است و با جلال و اکرام خداوند پایان یافته است و حدود ۳۱ بار جمله **﴿فبای آلاء ربکما تکذبان﴾** که به وسیله آن از بندگان اقرار بر نعمت های خود می گیرد در آن ذکر شد . بنابراین از یک نظر، مجموع سوره یک بخش بهم پیوسته پیرامون نعمت های خداوند منان است و از نظر دیگر می توان محتوی آنرا به چند بخش کلی تقسیم کرد . بخش اول که مقدمه سوره است از نعمت های بزرگ خلقت، تعلیم و تربیت، حساب و میزان، وسائل رفاهی انسان و نمودهای روحی و جسمی او سخن می گوید . بخش دوم، توضیحی است بر مسأله چگونگی خلقت انس و جن . بخش سوم: بیانگر نشانه ها و آیات خداوند در زمین و آسمان است . و در بخش چهارم، از نعمتهای دنیوی فراتر رفته سخن از نعمتهای جهان دیگر است که با دقت و ظرافت خاصی ریزه کاری های نعمتهای بهشتی اعم از باغها، چشمه ها، میوه ها و همسران زیبا و با وفا و انواع لباسها، توضیح داده شده است . بخش پنجم این سوره اشاره کوتاهی به سرنوشت مجرمان و قسمتی از مجازاتهای دردناک آنها آمده است ولی از آنجا که اساس سوره بر بیان رحمت و لطف الهی است خیلی توضیح در این باره نداده و درباره نعمت های بهشتی به طور گسترده پرداخته است تا دل مؤمنان را شاد و امیدوار کند و غبار یأس و غم را بردارد و مؤمنان را شوق زده و اهل امید و آروز نماید و آهنگ تکرار جمله **﴿فبای آلاء ربکما تکذبان﴾** در تحریک مؤمن به سوی خوبیها نقش مضاعف در دارد .^۴

۱ . تفسیر بصائر، ج ۴۳، ص ۹

۲ . منهج الصادقین، ج ۵، ص ۳۰۲

۳ . شناخت سوره های قرآن/هریسی، ص ۴۱۰

۴ . تفسیر نمونه، ج ۹۱/۲۳